

Rehabiliteringens pris

Forvaltning, forvanskning og fortolkning af Jens Baggesens rejsedagbog fra 1787¹

af informationsspecialist, mag.art. Susanne Willaing, Det Kongelige Bibliotek

Den 12. juni 1787 drog den unge digter Jens Baggesen (1764-1826) ud fra København for at tilbringe de følgende måneder på besøg hos sine nye adelige og magtfulde venner og velgørere på deres respektive godser i de sydlige dele af Danmark og Slesvig-Holsten. Undervejs på denne første, indenlandske rejse førte den senere meget omkringfarende digter en rejsedagbog, der i offentligheden primært har været har været kendt gennem sønnen August Baggesens² udgivelse af den ca. 50 år senere, i 1843. Humlen ved dén udgave er imidlertid, som det også antydes i ovenstående undertitel, at den på væsentlige punkter har vist sig at være forskellig fra den originale manuskript.

Der er altså tale om to tekster – det originale manuskript, der blev nedskrevet under selve rejsen, og sønnens udgave af den samme tekst, som jeg herefter vil benævne ’1843-versionen’. Det er vigtigt at holde fast i dette spænd mellem affattelsestidspunkt og udgivelsesår som en forståelsesramme for den følgende redegørelse, idet denne tidsforskel spiller en afgørende rolle for forståelsen af, hvad det er, August Baggesen har foretaget sig.

Der var som nævnt sket noget

med den oprindelige tekst, inden den blev præsenteret for offentligheden som del af første bind i sønnens store 4-bind biografi over faderens liv og værk.³ Og her er det vigtigt at lægge mærke til, hvad det er, der er August Baggesens intention med hans udgivelse. Det fremgår nemlig af forordet til det første bind, at han har et ganske bestemt formål med det, idet han ønsker at give et billede af sin far som en ”mærkelig” – på dette tidspunkt i betydningen ’bemærkelsesværdig’ – personlighed, både som menneske og som forfatter. Dét lyder som optakten til en apologi, som om der er noget, der skal forsvares – og det var det sådan set også. Jens Baggesen (der herefter refereres til som ’Baggesen’, mens sønnen omtales som August Baggesen) – digteren Baggesen var nemlig meget ofte i modvind. Det havde han været i sin egen samtid, dvs. lige fra han begyndte at skrive i 1780’erne, og indtil han under sin allersidste rejse afgik ved døden i Hamburg i 1826, og han blev øjensynlig betragtet som mindst ligeså problematisk i den efterfølgende tids øjne.

Hvad var det, der var galt? Jo, der var Baggesens udprægede følsomhed og bevægelighed – som Torben Brostrøm senere kaldte ’indtryksmodtagelighed’, og som under den betegnelse kom til at indgå som en slags fast inventar i Baggesen-traditionen – der var hans energiske stillingtagen til tidens spørgsmål – også hvor den måtte gå på tværs af de herskende holdninger – der var hans næsten kamæleonagtige evne til at bevæge sig i vidt forskellige sociale sammenhænge og litterært set i vidt for-

Den unge fremadstræbende, følsomme digter Jens Baggesen (174-1826) i den pæne, 'velfriserede' version – Stik efter tegning af Hornemann 1807.

skellige genrer, der var hans aldrig svigtende erotiske 'parathed' og hans helt usædvanlige greb om sproget – og så var der samtidig en iøjnefaldende mangel på evne, eller værre endnu: mangel på lyst til at blive en sat samfundsborger – hvilket kunne tolkes, og sandelig også blev det, som rastløshed. Med alle disse karakteristika som personlig ballast kunne Baggesen allerede som ung, i sin egen oplyste, fornuftshyldende samtid, virke provokerende på en del mennesker. Her til kom ydermere hans store glæde ved tysk sprog og litteratur og hans tidstypiske, kosmopolitiske indstilling.

Alle disse træk skabte altså blæst om den unge digter allerede i hans egen samtid i slutningen af 1700-tallet, hvor bølgerne godt kunne gå højt i den offentlige debat. Selvom Baggesen med sine særlige, personlige forudsætninger kom til at indtage lidt af en social og

– og som kraftfuld, ilter debattør og provokator med stormomsuste løkker. Stik efter pastel af Hornemann o. 1806 (Det Kongelige Bibliotek).

litterær særstilling, så kan han samtidig også ses som et adækvat udtryk for sin tid. Han har passet fint ind i dens fremadrettede energi, dens åbne, kosmopolitiske indstilling og dens optimistiske vilje til debat og afprøvning af nye idéer (trods enevælden var det jo fx landboreformernes tid).

Anderledes forholdt det sig med det åndelige klima omkring 1840. Den tid, som vi nu ofte kalder 'guldalderen', var jo i sin tankegang præget af den romantiske bevægelse, der i mellemtiden med en helt ny ideologisk forklaringsmodel havde medført, at man gerne fokuserede på en mere ideel verden og en række mere abstrakte værdier som det nationale, det folkelige, historien og kristendommen. Samtidig havde man også oplevet de store nationale katastrofer i begyndelsen af

1800-tallet (kampen mod englænderne, tabet af Norge, statsbankerot og økonomisk krise osv.) – alt sammen havde gjort sit til, at der var en tendens i borgerskabet til helst at vende blikket indad eller opad eller tilbage. Og hvis man var nødt til at beskæftige sig med den konkrete virkelighed omkring én, så man den helst i skæret af noget højere. Det er denne idealistiske virkelighedsopfattelse med dens hang til ro, mediering og harmoni, som rejsedagbogen så at sige er oppe imod, når den bliver lanceret i 1843.

Sønnen, August Baggesen, kom til at leve et helt andet liv, end faderen havde gjort, han var øjensynlig også en helt anden personlighed, men han var på sin måde lige så meget et udtryk for sin tid, der altså i modsætning til tiden før århundredskiftet kan karakteriseres som mere åndeligt fokuseret, forsigtig, og på en vis måde lukket om sig selv. Personligt gjorde August Baggesen karriere inden for militæret, han var officer, ikke litterat, og hans mål var som sagt først og fremmest at gøre faderen mere 'spiselig' for det gode selskab i 1840'ernes København. Når han derfor udgav Baggesens indtil da utrykte værker – med sine egne kommentarer og tilføjelser – så måtte denne manøvre altså for August Baggesen tage form af en 'rehabilitering' af faderen.

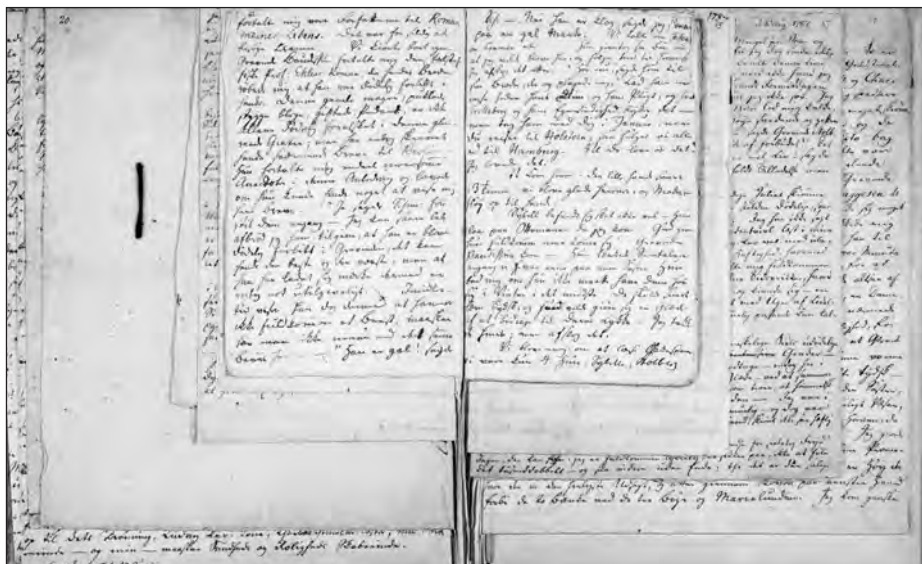
Inden for litteraturforskningen har man imidlertid længe haft mistanke om, at sønnens projekt ikke var foregået uden tekstlige omkostninger, og den komparative undersøgelse af forholdet mellem de to tekster fra 1787 og 1843, som jeg har foretaget på baggrund

af en ny, fuldstændig transskription af originalteksten, har netop haft til formål at klarlægge karakteren og omfanget af August Baggesens revision af dagbogen.⁴

Som det vil vise sig, har rehabiliteringen altså haft en pris – endda en høj pris – men de originale dagbogsop-tegninger eksisterer stadig i arkiverne på Det Kongelige Bibliotek, hvorfra de nu også er tilgængelige i elektronisk form på nettet,⁵ og så længe de stadig findes (sammen med den nye transskription), så må man sige, at den pris samtidig har givet anledning til mange interessante overvejelser – om forskellige indstillinger til tekststudigelse selvfølgelig, men allermest i relation til de forhold, som jeg lige har været inde på, nemlig i eftersporingen af, hvordan den forskellige historiske kontekst og de tilhørende kulturelle normer har spillet ind på udformningen af 1843-versionen.

De centrale spørgsmål, man må stille til August Baggesens tekst-overlevering kan altså formuleres som følger: hvordan har han som udgiver forvaltet originalmanuskriptet? hvori består hans ændringer, og hvordan ser teksten ud, når den har været igennem sønnens filter? og endelig: hvad betyder ændringerne for tolkningen af dagbogen?

Det er de spørgsmål, jeg vil beskæftige mig med efterfølgende, samtidig med at jeg løbende vil give mine bud på, hvilke bevæggrunde sønnen må formodes at have haft for at forvalte faderens tekst på den måde, som det er sket.

Et opslag i Baggesens dagbogsmanuskript (her Dagbog 2) kan give et indtryk af, at August Baggesens arbejde med at få samling på de mange forskellige løse papirark og -lapper ikke har været helt ligetil (Det Kongelige Bibliotek).

Allerførst skal det dog retfærdigvis fremhæves, at August Baggesen grundlæggende har indlagt sig stor fortjeneste ved overhovedet at have bragt samling på sin fars meget spredte og forskelligartede dagbogsoptegnelser. Det er nemlig ikke sådan, at der fra Baggesens hånd foreligger én, regulær bog, hvori han dag for dag har indført sine notater, således at de fremstår som én fortløbende, sammenhængende tekst. Størstedelen af materialet har tværtimod bestået i optegnelser på løse papirark af vidt forskellig størrelse, beskrevet fra forskellige ledder og med benyttelse af skiftevis blæk og blyant. Specielt den nu 220 år gamle blyantskrift kan være ret vanskelig at dechiffre. Samtidig har Baggesen ofte i farten skrevet 'på kryds og tværs' – en

optegnelse for én dag kan fx udmærket være ført videre på et helt andet stykke papir under en helt anden dato, hvor der har været lidt plads tilovers, hvilket betyder at pladsen bliver lidt kneben til den efterfølgende dato, og så fremdeles.

De mange løse papirer er senere blevet indbundet – af hvem vides ikke – og skønt optegnelserne som antydte i sig selv fordrer en del tekstligt 'detektivarbejde', er det er altså August Baggesens fortjeneste oprindeligt at have samlet papirerne og at have klarlagt det overordnede forløb i sin gengivelse af faderens såkaldte 'Indenlandsk[e] Reise' (det er den kapiteloverskrift, han giver teksten i sin *Biographie*).

Men når dét er sagt, så kan man ikke komme udenom, at August Baggesens udgivelse ud fra en moderne

editionsfilologisk synsvinkel er helt utilfredsstillende i og med, at han forholder sig meget frit til originalteksten.

Denne form for tekstetablering var i sig selv ikke usædvanlig for tiden. Der var således i ældre tid en tendens til, at udgiverne betragtede originalmaterialet som en slags kladde, der af den kompetente filolog skulle bearbejdes og om nødvendigt forbedres, før det kom i trykken – helt modsat den respekt for originaltekstens status som kilde, der er grundlæggende i moderne, videnskabelig udgivelsespraksis. Det specielle ved August Baggesens måde at håndtere manuskriptet på ligger snarere i, at han med sin bearbejdelse konstruerer et sammenhængende forsøg på at fremstille Baggesen i et bestemt perspektiv, hvorved den bearbejdede tekst får den særlige funktion at være hans hovedargument i forsøget på at overbevise sin egen samtid om faderens særlige værd som digter og som menneske.

I det følgende skal det dels forklares, dels gennem en række eksempler vises, hvori den retoriske strategi består. Først vil jeg beskrive en meget karakteristisk type af små, generelle ændringer, der ikke influerer på forståelsen af handlingsgangen, men som ikke desto mindre er med til at ændre såvel tekstens toneleje som specielt hovedpersonens, jeg'ets karakter, og som dermed på en subtil måde alligevel har stor indflydelse på tolkningen af teksten. Fra de generelle ændringer vil jeg gå videre til nogle større, mere komplekse konstruktioner, hvor indgrebene set i sammenhæng kommer til at danne mere sluttede

strukturer, der hver især er knyttet til et bestemt emneområde. Disse tematisk bestemte strukturer findes selvfølgelig netop de steder, hvor det 'brænder på', dvs. i forbindelse med de områder, hvor Baggesen udfolder sig på en måde, der sandsynligvis ville kunne afføde en negativ reaktion hos August Baggesens publikum. Og eftersom sønnen er på én gang næsten ubegribelig grundig – han går, som det vil fremgå, ned i de mindste detaljer – og samtidig i editionsfilologisk forstand er nærmest hæmningsløs, så lykkes det ham faktisk, uden at det bliver synligt i den færdigredigerede tekst, at få foretaget nogle ret så radikale ændringer i de grundtemaer, som bærer den oprindelige dagbogstekst.

Midlerne hertil består dels i en sproglig aktualisering (som jeg kommer tilbage til om et øjeblik), men også nok så meget i en indholdsmæssig tilpasning af teksten til situationen i udgiverens egen samtid, altså 1840'erne. På ordplan kan ændringerne f.eks. bestå i udskiftning af enkelte ord og vendinger. Et eksempel på det ses i manuskriptet i en optegnelse fra opholdet på herresædet Knoop ved den gamle Ejderkanal nær Kiel. Baggesens oprindelige værter, greveparret Ludvig og Sybille Reventlow fra Brahetrolleborg, er sejlet derfra samme morgen – de skal tilbage til Fyn, mens Baggesen agter sig videre sydpå – og den unge digter, der er dybt betaget af grevinden, tænker resten af dagen kun på de bortsejlede. I dagbogen noterer han, der er tilbage på Knoop sammen med sine værter dér, greveparret Baudissin, at "Efter Maaltidet gjorde jeg den gyselige Opdagelse, at Vinden

Herresædet Knoop ved den gamle Ejderkanal (færdig 1784); apropos trækådene omtaler Baggese i rejsedagbogen, hvordan han og en ven af selskabet "halv roede, halv traktes, ved Canalen hjem" (Det Kongelige Bibliotek).

havde forandret sig". Denne sætning lyder i sønnens version: "Efter Maaltidet gjorde jeg den smertelige Opdagelse, at Vinden havde forandret sig".⁶

Udskiftningen af ordet "gyselige" med ordet "smertelige" viser egentlig lige præcis, hvad der er tale om. "Gyselige" hører med sine gotiske undertoner hjemme i det udrindende 1700-tals ekstreme, næsten ekstatiske følsomhed, hvorimod "smertelige" konnoterer en ligeså dybtfølt, men stille og indadvendt følelse. På den måde får billedet af den skrivende, den unge forfatter, samtidig en drejning, sådan at han i højere grad fremtræder som en dannet, afbalanceret personlighed – netop den type, der var guldalderens ideal – modsat originaltekstens unge lidenskabelige

forfatter, der ikke ser noget attraktivt i at beherske sig, men snarere tilstræber at give sig fuldstændig hen i sine følelser.

Et andet eksempel på erstatning af ét udtryk med et andet, kan samtidig vise, hvordan Baggese's sanselige beskrivelser i sønnens hænder udsættes for en tilsyneladende næsten umærkelig åndeliggørelse. Under de første ugers ophold på Brahetrolleborg hengiver Baggese sig i sin dagbog ofte til inderlige lovprisninger af greveparret – bl.a. skriver han på et tidspunkt henført om Ludvig Reventlows altruistiske fremfærd i forbindelse med, at greven har hjulpet en 17-årig "Ourang Outang", som der står. Enten har August Baggese ikke kunnet tyde disse ord (det kunne jeg næsten heller ikke), eller også har de ikke

passet ham, i hvert fald skriver han blot, at Ludvig Reventlow har hjulpet ”mangen anden”.⁷

Om grevens veldædighed hedder det videre i dagbogen, at den har ”fremkaldt Taarer paa mine Kinder”. Hos August Baggesen har grevens optræden derimod ”fremkaldt Taarer i mit Øie”.⁸ Det karakteristiske for denne type ændring er, at et sanseligt udtryk så at sige åndeliggøres. Begge billeder vidner om stor følsomhed hos forfatteren; men mens ordvalget i teksten fra 1787 fremkalder et sanseligt billede af våd, rundet hud, der kan røres ved, så åndeliggør 1843-versionen udtrykket ved at bruge en urørlig del af menneskekroppen, øjnene, i ubestemt ental, hvorved billedet bliver en ren abstraktion. Og eftersom Baggesens tekst i høj grad er kendetegnet ved sanselighed, både hvad angår indhold og sprog og stil, må en ændring som denne siges at være i radikal modstrid med originaltekstens karakter, idet August Baggesen ved omformuleringen forårsager en væsentlig neddæmpning af det sanselige aspekt i manuskriptets udtryk for i stedet hele tiden at søge at abstrahere og åndeliggøre teksten.

I andre tilfælde har sandsynligvis det, man kunne kalde en biedermeiersk bornerthed spillet ind. Det sker f.eks. når August Baggesen udskifter et ord, der i hans øjne er lidt vel vovet, med et andet, som forekommer ham mere neutralt. Da Baggesen senere på rejsen i en periode opholder sig hos grev Stolbergs på deres gods Tremsbüttel i det sydlige Holsten, får han lejlighed

Den intellektuelle og kreative kulturpersonlighed Louise Stolberg f. Reventlow (1746-1824) blev under Baggesens besøg en skattet mentor for den unge ambitiøse, men også usikre digter. Maleri af Jens Juel ca. 1780. Fru Anne Scott Sørensen (red.): Nordisk salonkultur, 1998.

til – som rejsens litterære clou – først i september at aflægge flere besøg hos tidens store digter Klopstock i dennes bolig i Hamburg. Under et middagsmåltid her beskriver Baggesen, hvordan Klopstocks kat, ”den lille moersomme Semiramis” får lov til at muntre sig ved at løbe omkring på det dækkede bord, hvor den ”knurrede skrækkelig naar Klopstock napsede hende i Rumpen”. I 1843-versionen står der derimod, at katten ”knurrede skrækkeligt, naar Klopstock napsede hende i Halen”.⁹ Herved er beskrivelsen formodentlig blevet mere passende i forhold til de moralske normer i det honnerte borgerskab, som var August Baggesens intenderede publikum.

August Baggesen (1795-1865) – officer og hengiven søn med oprejsning af faderens renommé som sin vigtigste mission (Det Kongelige Bibliotek).

Efter disse konkrete eksempler på grundlæggende, generelle træk i sønnens redigeringspraksis vil jeg tage tråden op med hensyn til den sproglige aktualisering, jeg nævnte før.

August Baggesen forsøger som sagt med alle midler at få faderens tekst til at fremstå så lidet afstikkende, eller rettere så 'normal' som muligt for sine egne læsere. Til den ende opdaterer han også ortografien, dvs. han indretter retskrivning, stavning og tegnsætning, således at den kommer til at svare til normerne i hans egen samtid. Igen er det tydeligt, at August Baggesen prioriterer sit eget formål, nemlig at gøre teksten mere indbydende for sine egne læsere, på bekostning af en pålidelig gengivelse. Udover at denne fremgangs-

måde som sagt er videnskabeligt utilfredsstillende, har den i Baggesens tilfælde ydermere nogle særlige konsekvenser. F.eks. dæmper sønnen i 1843-versionen i høj grad den nærmest eruptive dynamik, som Baggesen får ind i sin tekst gennem en meget frekvent anvendelse af tankestreger, der ovenikøbet har forskellig længde alt efter situationens karakter. Det er en teknik, som forhøjer intensiteten og skruer tempoet op – man får som læser ikke lejlighed til at standse op, men drives videre i nærmest spirallignende bevægelser, mens følelserne raser, og tingene sker – men eftersom det er sønnens ønske at få faderen til at fremstå som en mere afbalanceret personlighed, så sørger han i sådanne tilfælde for ind imellem at bremse ordstrømmen ved at indsætte nogle punktummer, eller til nød semikolonner, og derved etablere en mere roligt fremadskridende sætningsfølge, så læseren kan få vejret mellem de enkelte sætninger.

Når 1843-versionen er præget af et mere udfladet, roligt skriftbillede end den originale rejsedagbog, dækker det således over en klar amputering af den stilistiske intensitet, som kendetegner Baggesens tekst.

Hvis man tænker tilbage på den tidligere fremsatte karakteristik af Baggesen, der jo understregede en dynamisk lidenskabelighed hos ham, og sætter den over for den mere stilfærdige, harmonisøgende tid i 1840'erne, så kan det ikke undre, når man kan konkludere, at ændringerne i 1843-versionen generelt går ud på at neddæmpe, udglatte og omskrive origi-

nalteksten. Inden for visse emneområder har dét imidlertid ikke været tilstrækkeligt for udgiveren, og der har øjensynligt ikke været anden udvej end simpelthen at springe over de passager, som ikke har kunnet passere August Bagesens filter.

Man kan således igennem hele manuskriptet iagttage en tendens til omgå mere 'ulækre', ofte kropsligt relaterede foreteelser, som Baggese skildrer med den frimodighed, der kendetegner i hvert fald dele af 1700-tallets dagbøger. Sådanne beskrivelser bliver af den mere fintfølede og forsigtige udgiver i 1840'erne enten omskrevet eller, hvis det ikke kan lade sig gøre, simpelthen udeladt. Et eksempel på den åbenhjertighed på dette område, som kommer til udtryk i manuskriptet, ses under opholdet på godset Emkendorf (hos Cajus og Julie Reventlow) i begyndelsen af august. Her sker der det, at Baggese modtager et brev 'hjemmefra' (nærmere betegnet fra hans bedste ven Pram i København) – en type begivenhed, som altid virker sindsoprivende på den følsomme unge digter. Som i lignende tilfælde sker der det, at adressaten sitrer, åbner brevet, læser tre linjer og derefter i afmagt synker om på en stol. Her støder der så ydermere et voldsomt krampeanfald til – hvilket heller ikke er noget usædvanligt for Baggese, der beskriver det videre forløb i følgende ord: "Bernstorff fik mig slæbt hen paa min Seng og tyledde noget skident Vaskevand i mig, da der intet reent var ved Haanden. Han gjorde derpaa Allarm ...". I 1843-versionen er denne passus kortet ned som følger: "Bernstorff fik mig slæbt hen paa min Seng, og gjorde derpaa Alarm".¹⁰ Fade-

rens ganske vist nødtvungne indtagelse af "skident Vaskevand" har ikke været comme il faut i sønnens og dennes samtids øjne.

Samme behandling får de indgående beskrivelser af Bagesens mange sygdomsanfald – om de så er forårsaget af gigt, som han selv ofte er inde på, eller om de er af mere psykosomatisk karakter, som han også antyder – i hvert fald er de stærkt minimeret i sønnens udgave af dagbogen. Også her består August Bagesens teknik fortrinsvis i udeladelse af de tit meget detaljerede sygdomsbeskrivelser. I løbet af den første måneds ophold på Brahetrolleborg skildrer Baggese således en fortløbende række anfald med stor stilistisk finesse i form af en stigning, der leder op til den kulmination, som er beskrevet i optegnelsen for den 23. juli: "Den forrige Nat var bitter; men denne var beesk. Jeg sov ikke meer end een Time. Jeg maatte to Gange skifte reent Linnet, drivvaad af mat Sveed. Jeg kunde neppe røre mig i Sengen og græd af Smerte. Den Times Roe, jeg nød, var giftig jeg maatte betale den med et Tilfælde, værre end tre Nætters Mangel paa Søvn. Aldrig har jeg havt dette dræbende Anfald i en gyseliger Grad [...] Min Tunge laae bunden til min Gane — mine Læber vare tillimede og først efter en Times Forløb kunde jeg aabne de ømme Øyenlaage. Den, som aldrig har følt denne Tilstand, har intet Begreb om legemlig Lidelse".¹¹

Denne beskrivelse, som altså er en del af et stadigt underliggende tema om sygdom og lidelse, der igen

fungerer som et af de træk, der binder dagbogsteksten sammen i én gennemgående, bølgende bevægelse, er imidlertid slet ikke medtaget i 1843-versionen. På den måde reduceres billedet af den unge Baggesen og hans tilstand, samtidig med at tekstens indre sammenhæng på dette område amputeres. De konkrete beskrivelser af lagner, der er gennemvædet af sved, af sammenklistrede læber og øjenlåg og af et svullent svælg har for August Baggesen antagelig signaleret en kompromisløst påtrængende kropsbevidsthed, der ikke var usædvanlig i det frimodige 1700-tal, men som har ligget biedermeier-kulturen omkring 1840 fjernt og formentlig derfor er undertrykt i sønnens udgave.

Endnu mere subtil bliver forvaltningen – og dermed også forvanskningen – når man ser på August Baggesens indgreb i forbindelse med de omtalte centrale tematikker i rejsedagbogen. Det drejer sig specielt om det sociale dilemma, dagbogens erotiske islæt, Baggesens litterære interesser og præferencer samt forholdet mellem dansk og tysk. Der er her et meget omfattende materiale at dykke ned i, og vældig mange eksempler kunne trækkes frem; i denne forbindelse må jeg imidlertid indskrænke mig til mere overordnet at skitsere forvaltningen af et par af disse stofområder.

Ud fra de glimt, vi har allerede har fået, af August Baggesens måde at forvalte dagbogen på, kan det ikke undre nogen, at det sociale dilemma, der ligger i, at Baggesen som

Carl Thomsens maleri fra 1897 fanger essensen af eftertidens Baggesen-opfattelse: en intens ung mand reciterer digte i en intim, erotisk-dæmonisk tumsørkestemning for en yndig, gift (!) kvinde – her Sophie Ørsted. Fra Leif Ludvig Albertsen: Til et minde. En digters død og eftermæle. Baggeseniana VII, 1976.

ubemidlet, ung student fra fattige kår pludselig plejer daglig omgang med landets ledende ministre og embedsmænd og er sommergæst på deres respektive godser – det kan ikke undre, at denne lidt prækære situation, som også af og til kan gøre Baggesen desperat, dén gør sønnen sit bedste for at sløre i 1843-versionen. Samtidig skyldes nogle af de muntre indslag i originalteksten, at faderen i sin dagbog også udviser opmærksomhed over for personer, som ganske vist hører til på godserne, men står uden for de grevelige cirkler, fordi de er hovmestre, tjenere, husjomfruer og deslige. Den slags indforståethed med socialt lavere rangerende personer er nærmest udraderet i sønnens udgave.

Et eksempel på det ses under besøget på Louisenlund, hvor Baggesen i løbet af dagen er i en længere audiens hos prins Carl af Hessen, mens han om aftenen slutter sig til de unge prinsers to hovmestre, som han hygger sig med på et nærliggende traktørsted. Det fremgår af manuskriptet, at samtalen mellem de tre piberygende mænd bevæger sig fra mere overordnede, agtværdige emner som sprog, tyske digtere og hoffer i almindelighed over en mere specifik omtale af hovmestrenes arbejdssted, nemlig prins Carl af Hessens hof, og ender som indforstået karlekammersnak om de to unge prinsesser, som Baggesen endnu ikke har set. Hans nye bonkammerat, Schlemmer, opfordrer ham ivrigt til at sørge for at få de to smukke kvinder at se, hvortil Baggesen bemærker: ”Jeg sagde ham, at dette var saa hvad det var, især frygtede jeg den ældste, som er 20 Aar gammel, thi det er dog altid en fortvivlet Sag at blive forelsket i Prinsesser, og jeg staaer aldrig inde for mig selv ved slige Leiligheder”.¹²

Det kan nok efterhånden ikke overraske, at August Baggesen gengiver samtalen med prins Carl i sin fulde længde, mens den fortrolige snak med hovmestrene er udeladt.

Man kan forestille sig, at sønnen på dette område har søgt at tilgodese både sit ønske om at ’ophøje’ faderen ved at gøre ham mere lige med de fornemme værter, end det faktisk var tilfældet, og så en bestræbelse for at tækkes sin egen tids gryende demokratiske idealer ved at undgå problematiske allusioner til de tjenende ånder, som har holdt hele det fine menageri kørende.

*Sybille Reventlow. Maleri af Anton Graff, 1783.
Fra Anne Scott Sørensen (red.): Nordisk salonkultur, 1998.*

Hvorom alting er, må man gå til den originale rejsedagbog, hvis man vil have den side af Baggesens oplevelser med.

Hvad angår de erotiske oplevelser, som er et meget underholdende og i forbindelse med Baggesens store betagelse af Sybille Reventlow også lejlighedsvis gribende aspekt af dagbogen, så er disse oplevelser hos August Baggesen dæmpet og omskrevet på en særlig intrikat måde. Det lader nemlig til, at sønnen på den ene side er meget øm over alle implicerede rygter, både de fornemme damers og faderens, men på den anden side er nødt til at have ret meget af dette stof med, eftersom det er en så væsentlig del af faderens måde at opleve verden på.

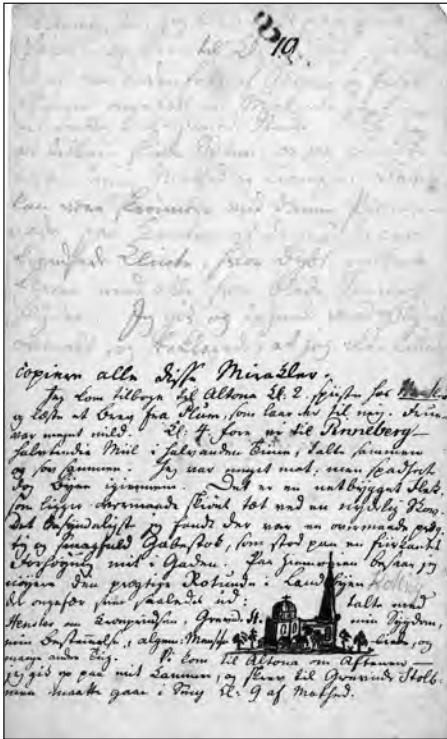
Her vil jeg blot fremhæve

én fatal følge af sønnens reduceringer, og det drejer sig om det billede af den unge Baggesen, som fremstår af 1843-versionen. Hvor der fx i de oprindelige optegnelser for det meste er tale om en gensidig flirt, når Baggesen går i clinch med de tiltrækkende kvinder, han møder undervejs, så er damernes del i begivenhederne i reglen trukket fuldstændig ud af teksten i 1843-versionen. Baggesen kommer derved til at virke uendelig selvoptaget – mere end teksten giver belæg for – og mere forvirret og uberegnelig, netop fordi han tilsyneladende agerer i et rum, der er tomt for omverdenens initiativer og reaktioner. I 1843-versionen ser det ud som om, at han i de situationer udelukkende handler ud fra sine egne impulser og forestillinger. Helt sådan er det altså ikke foregået, når man har den oprindelige dagbogstekst ved hånden. Ifølge dén har alle parter deltaget ivrigt i tidens elegante selskabelige liv og dets – set med 1840'ernes øjne – erotiserede eller ligefrem frivole omgangsform.

Samtidig forekommer det i et længere, litteraturhistorisk perspektiv uheldigt, at Baggesens mere konkret funderede oplevelser på dette område ignoreres i sønnens udgave, der jo i mangel af bedre har haft en nærmest autoritativ status, hvad dette meget tidlige afsnit af Baggesens liv angår. På den måde kommer hans meget omtalte Venus Urania-dyrkelse til at stå mere uantastet enerådende på dette tidspunkt i hans liv, end det faktisk er tilfældet i rejsedagbogen, hvor disse sværmeriske udbrud stort set altid følges af nogle mere jordnære, humoristiske betragtninger.

Behandlingen af den litterære tematik vil jeg lade ligge i denne omgang for i stedet at give nogle eksempler på August Baggesens forvaltning af den dansk-tyske problematik i manuskriptet. Baggesen var jo meget åben over for både det tyske sprog, som han praktiserede sammen med den nye vennekreds, der for størstedelen var tysk fødte eller i hvert fald tysktalende, ligesom han var meget interesseret i tysk litteratur. Her var han især optaget af de nye litterære strømninger og specielt den lyriske frigørelse, der med Klopstock som bannerfører fandt sted i anden halvdel af 1700-tallet. På sin rejse lykkedes det da også den unge forfatter at komme i forbindelse med flere af de nye digtere som f.eks. Matthias Claudius og Friedrich Leopold Stolberg, og det er værd at bemærke, at den type møder med så kunstnerisk højt rangerende personer har August Baggesen ikke ændret noget ved. Disse personer får stadig lov at tale tysk, hvis de gør det i manuskriptet, og selve samtalerne er gengivet nærmest ordret – hvilket ellers ikke sædvanlig praksis i 1843-versionen.

Denne temmelig præcise gengivelse springer i øjnene, fordi manuskriptet ellers på dette område er præget af en temmelig massiv tendens til fordanskning. Hvor meget denne type af ændringer har ligget August Baggesen på sinde, bliver imidlertid først rigtigt forståeligt, når man relaterer sønnens forvaltning af originalteksten til den konkrete historiske kontekst, dvs. til den historisk-politiske situation omkring 1840. På dette tidspunkt var det tyske sprog nemlig ikke mere så

Baggesen udfolder sine kreative evner også i form af skitser, der er flettet ind i nogle af dagbogsoptegnelserne; her "den prægtige Rotunde i Landsbyen Relling" (Det Kongelige Bibliotek).

udbredt i Danmark, som det havde været på Baggesens tid, og de modsætninger mellem dansk og tysk, som også fandtes i slutningen af 1700-tallet, men dengang primært kom til udtryk i litterære sammenhænge, skærpedes henimod midten af 1800-tallet til en politisk nationalisme, som det toneangivende borgerskab i København – og det vil altså sige August Baggesens potentielle læsere – generelt sluttede helhjertet op om.

På dette tidspunkt, hvor helstaten stod over for sit endelige sammenbrud, har det altså ikke været 'in' at være alt for begejstret for det tyske sprog

– og det mærkes tydeligt i 1843-versionen, at hvor Baggesens optegnelser ikke lige, som nævnt, drejer sig om berømte digtere, så fordanser August Baggesen alt, hvad han kan. "Stiefmütterblumen" bliver til "Stedmodersblomster", "Maanskimret" bliver til "Maaneskin", "Pladsregn", af '(Platzregen)' bliver til "Pladskregn" og så fremdeles. På samme måde fremgår det af originalmanuskriptet, at Baggesen praktiserer sit tyske i dagbogen i lange replikskifter med bl.a. Stolbergs på Tremsbüttel; disse passager er imidlertid stort set oversat til dansk, for så vidt de overhovedet er gengivet i 1843-versionen.

August Baggesens berøringsangst over for det fremmede går imidlertid videre end til det tyske; hans nationalistiske projekt om at gøre faderen til en alt-overvejende 'dansk' digter rammer også de allusioner af kosmopolitisk tilsnit, som dagbogen rummer en del af. Vi har tidligere været inde på den "Ourang Outang", som ikke kommer med hos sønnen – samme skæbne overgår nogle hottentotter og – måske nok mere af politiske hensyn – nogle stærkt beundrende bemærkninger om enevoldsfyrsten Frederik den Store af Preussen. En allusion til det store land Polen, der i 1787 stadig efter sin første deling udgjorde et af Europas største landområder, bliver også stroget hos sønnen, der formentlig ikke har orket at tage stilling til, hvad han skulle stille op med omtalen af et land, der på hans tid var nærmest ikke-eksisterende og for den romantisk indstillede tid kun var interessant pga. dets voldsomme frihedskamp.

Af de sidste eksempler fremgår det, at en mere vidtrækkende, politisk-kulturel interessesfære hos Baggesen, som rækker ud over det nære, danske engagement, nedtones kraftigt, og at en dimension i den oprindelige tekst dermed forsvinder.

Det må alt i alt konkluderes, at den måde, som August Baggesen forvalter – og forvansker – faderens tekst på, lægger op til en fortolkning, som helt inautentisk ligger mere i tråd med det mentalitetshistoriske klima omkring 1840 end med de kulturelle normer, som præger originalteksten fra 1787. Derudover betyder August Baggesens rehabiliteringsprojekt bl.a., at teksten stilistisk set flades ud, at intensiteten og energien dæmpes, og at nogle vigtige sammenhænge i teksten opløses. Sønnens reviderede version yder ikke Baggesen retfærdighed, hverken med hensyn til hans personlighed eller med hensyn til de oplevelser og refleksioner, som han eksperimenterer med at udtrykke litterært i sin dagbog. Sønnen dæmper, udglatter og åndeliggør efter sin egen tids idealer, men det er, som om åndeliggørelsen kvæler det, man kunne kalde Baggesens tidstypiske, antropologiske projekt, nemlig udforskningen af hans eget selv og dets udfoldelsesmuligheder i mødet med den omverden, som faktisk er der, rundt om os.

Jeg ville således mene – for at perspektivere til det øvrige forfatterkab – at alle de sider af forfatterens måde at opleve verden og specielt sig selv på, ligesom alle hans forsøg på at gengive

møder, refleksioner og beskrivelser i en personlig, litterær form – at alle disse personlige og litterære positioner, som de kommer til udtryk i den originale tekst, også ville kunne genfindes som strukturbærende elementer i den store rejseskildring, der udkom få år senere, i 1792-1793, og som for eftertiden er kommet til at stå som hovedværket, nemlig *Labyrinten*.¹¹

Afslutningsvis må det konkluderes, at August Baggesen ikke har tilvejebragt en videnskabeligt pålidelig eller troværdig gengivelse af Baggesens første rejsebogsmanuskript. Sønnens måde at viderebringe faderens tekst på er, set med nutidens øjne, i bedste fald kurios og ud fra et litteraturvidenskabeligt synspunkt skrækkelig. Alligevel er der jo en sidegevinst. Som jeg her har forsøgt at vise, har vi med August Baggesens reviderede udgave fået en enestående indfaldsvinkel til en ny forståelse af den dybtgående forandring, der fandt sted med hensyn til litteratursyn og kulturelle normer i løbet af de ca. 50 år, der ligger mellem de to versioner af dagbogsoptegnelserne.

En så 'large' holdning til denne form for tekstetablering er det imidlertid kun muligt at anlægge, når vi – som det heldigvis er tilfældet – stadig har mulighed for at stifte bekendtskab med 'the real thing', dvs. digteren Jens Baggesens originale, energiske, intense, nysgerrige, følelsesladede, morsomme, oplysende og lejlighedsvis gribende rejsedagbog fra sommeren 1787 – i uretoucheret tilstand.

Noter

NB: I kildehenvisningerne anvendes flg. forkortelser: MS = Manuskriptet ; AB = August Baggesens gengivelse i *Jens Baggesens Biographie*. Udarbejdet fornemmeligen efter hans egne Haandskrifter og efterladte litteraire Arbejder ved August Baggesen. Bd. 1. Kbh., 1843.

- 1 Nærværende artikel er en let revideret version af en forelæsning holdt på Københavns Universitet; titlen skyldes lektor Henrik Blicher, KU.
- 2 Frederik Ludvig August Haller (August) Baggesen (1795-1865), officer og forfatter.
- 3 Værket udkom i sin helhed i årene 1843-1856; August Baggesens gengivelse af faderens dagbogsoptegnelser fra rejsen er optrykt i bd. 1, s. 73-165.
- 4 Undersøgelsen blev foretaget på foranledning af lektor Henrik Blicher, Københavns Universitet, til min konferensafhandling i Nordisk Litteratur ved Københavns Universitet, 2007; en nærmere præsentation af afhandlingen findes i min artikel ”To tidsaldrer – to tekster”. I: *Danske Studier* 2008, s. 81-110.
- 5 Baggesen, Jens: Dagbog 2 (12.6.-8.10.1787) og Dagbog 4 (1.9.-23.9.1787). Utrykte dagbøger i Det Kongelige Bibliotek, Kbh. (sign.: Ny Kgl. Samling 504,-8°). Tilgængelige i skannet version på netadressen www.kb.dk (www2kb.dk/elib/mss/baggesen/).
- 6 MS s. 76; AB 123,1-2
- 7 MS s. 12; AB 92,17
- 8 MS s. 12; AB 92,17
- 9 MS s. 4;9; AB 150, 12-13.
- 10 MS s. 85; AB 125,10-11
- 11 MS s. 29-30; AB 103,20-21
- 12 MS s. 116; ikke medtaget i AB
- 13 Jens Baggesen: *Labyrinten eller Reise gennem Tydskland, Schweiz og Frankrig*. 1.-2.Deel. Kbh., 1792-1793.